

ЈАДРАНСКА СТРАЖА У НИШУ ОД 1923. ДО 1941. ГОДИНЕ

Апстракт: *Јадранска стража, витешка и патриотска организација чији је задатак био развијање свести о мору, јачању морнарице и љубав према отаџбини. У првој години постојања долази до оснивања одбора широм Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, један од одбора основан је и у Нишу.*

Кључне речи: *море, морнарица, Јадранска стража, пропаганда, Главни одбор, пододбори, подмладак.*



Организација Јадранске страже

После Првог светског рата и стварања заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца, долази до развијања југословенске идеје кроз патриотска удружења и организације. Једна од тих организација је и Јадранска стража основана у Сплиту.

Заслужан за стварање и организовање друштва Јадранска стража је Силвије Алфировић, професор гимназије у Сплиту, који је изабран за генералног секретара Централне управе Јадранске страже почетком јануара 1922. године у Сплиту. У фебруару 1922. завршен је припремни рад и друштво је добило назив „Јадранска стража“.

Задатак Јадранске страже представљен је 2. чланом статута: "Да се у нашем народу гаји интерес за одбрамбену, културну и привредну

потребу наше отаџбине на мору и приморју, Тај свој задатак друштво спроводи моралним и материјалним средствима у смислу пословника."

Акција Јадранске страже угледала се на рад других поморских народа. Од других народа најважније поморске организације су "Ligue Maritime Coloniale Francais" код Француза, "British Navy League" код Енглеза и "Lega Navale Italiana" код Италијана. Све ове организације имале су велики број чланова.

Тим идејама руководили су се покретачи Јадранске страже када су створили организовани покрет за море, морнарицу и поморство.

Одзиву о оснивању одбора одазвали су се не само Далматинци, већ и из Хрватске, Босне, Србије, Словеније и осталим крајевима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. У том периоду почиње да излази

службено гласило "Алманах Јадранске страже" које је имало задатак да шири идеје организације. Успешно је прихваћено оснивање Јадранске страже и почело се са оснивањем одбора у Београду и Загребу и градовима широм земље.⁴⁶⁶



Значка ЈС-е

Пропаганди је посвећен велики део рада. Велику пажњу чланство Јадранске страже посвећивало је публицистичком раду, израда календара, памфлета и осталог пропагандног материјала. Централа у Сплиту је издала статистичке формуларе, посредством којих је добијала податке о деловању свих огранака. По статуту Јадранске страже подружнице се оснивају у местима где има барем 40 чланова, и одбор подружнице сачињава 9 и више

лица. Где нема довољно броја, једно лице преузима Повереништво.⁴⁶⁷

После пар првих огранака из приморских градова, јавиле су се организације у унутрашњости. Организација Јадранске страже на територији Србије била је подељена на:

- Главне одборе у Београду (ЈС на Београдском универзитету, Београд, Повереништво Пожаревац);

- Главни одбор Крагујевац (пододбори: Горњи Милановац, Лапово, Наталинци, Рача, Баточина);

- Главни одбор Крушевац (пододбор Варварин);

- Главни одбор Ниш (Средњошколски пододбор Алексинац, пододбори: Алексинац, Прокупље, Цариброд, Сврљиг, Житковац. Повереништва: Горњи Матејевац, Сићево, Гаџин Хан, Велики Вртоп, Каменица, Малошиште, Миљковац, Доња Студена, Хум, Поповац)

- Главни одбор Нови Сад (пододбори: Сомбор, Кикинда, Вршац. Повереништва: Ада, Мартонош, Тител, Ковин)

- Главни одбор Приштина (пододбори: Ђаковица, Нови Пазар, Призрен, Урошевац, Вучитрн)

- Главни одбор Врање (пододбори: Босилеград, Лесковац, Владичин Хан).⁴⁶⁸

Јадранска стража је имала одборе и у иностранству: Главни одбор Сент Луис, Главни одбор Вашингтон (Сједињене Државе), Главни одбор Пунта Аренас (Чиле). Од тренутка оснивања Јадранска стража бројала је 20.000 чланова.

⁴⁶⁶ Алманах Јадранска Стража за 1925. годину, Београд, 1925, 38.

⁴⁶⁷ Алманах Јадранске страже за 1925. годину, 40.

⁴⁶⁸ Исто н.д., 42.

Значака Јадранске страже представља буздован Марка Краљевића извучен из мора. Према народној легенди Марко Краљевић је хитну свој буздован у море са жељом да га народна слога извади. Идејно решење значке уdariо је Р. Томазо.

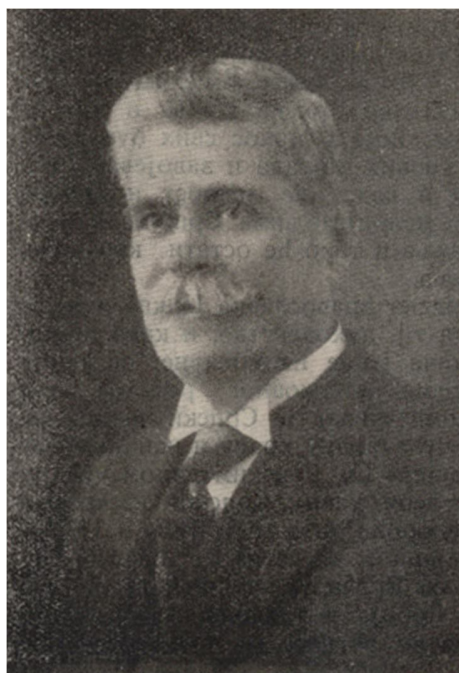
Оснивање Јадранске страже у Нишу и њено деловање

Скуп оснивача Јадранске страже у Нишу одржан је на иницијативу професора Александра Донковића 23. септембра 1923. године у сали хотела "Руски цар". Одлучено је да се образује Одбор на територији Ниша и да се одржи конференција на којој би се утврдила основна начела организације Јадранска стража.⁴⁶⁹

Оснивачка конференција Јадранске страже одржана је 27. септембра 1923. године у сали читаонице "Грађанске касине". На организовању одбора у Нишу највише се ангажовао нишки професор Александар Донковић и Милан Јовић судски капетан из Ниша. На конференцију су били позвана по два представника свих месних корпорација и изабран је управни и надзорни одбор Јадранске страже. За председника управног одбора изабран је Јордан Цветковић, индустријалац, за потпредседника потпуковник Димитрије К. Милутиновић, за секретара Александар Донковић, за пословног секретара изабран је Милан В. Јовић и за благајника је изабран Срета Стефановић. Као

⁴⁶⁹ *Историјски архив Ниш, Јадранска стража ЈАС, Годишњи извештај Управног одбора Главног одбора Јадранске страже у Нишу 1924, Записник, док бр. 1.*

почасне чланови управе у нишки огранак Јадранске страже ушли су Епископ нишки, командант Моравске дивизијске области и Велики жупан области нишке. Јордан Цветковић је због својих пословних обавеза препустио секретару Донковићу да води седнице и одлучује о хитним питањима.⁴⁷⁰



Јордан Цветковић

Прва редовна годишња скупштина одржана је у недељу 21. септембра 1924. године у згради Нишке женске подружнице. Председник скупштине Јордан Цветковић отворио је скупштину са предлогом да се пошаљу поздравне депеше покровитељу Јадранске страже Краљевићу Петру, г. Бјанкинију и Љуб. Јовановићу. Првом тачком

⁴⁷⁰ *ИАН, ЈАС, записник Управног одбора, 1924. год, 1-8.*

дневног реда конституисана је скупштина, за записничаре одабрани су С. Цветановић, директор гимназије, професор Тодор Видојковић и Никола Милосављевић "Брензер", рентиер из Ниша. За поверенике који ће изабрати управни и надзорни одбор изабрани су: г. Драги Милосављевић трговац, Богдан Коутек, наставник соколског друштва, Славко Суботин, професор, Давичо Дојч, трговац, Милева Богдановић учитељица и г-ца Јелисавета Ивановић, чиновник. О значају организације Јадранска стража на скупштини говорили су Драг. Милосављевић, Др Бруно Ловрић и Милева Богдановић. Управа је изабрана у истом саставу као и на оснивачкој конференцији (осим главног секретара - уместо Александра Донковића изабран је Александар Јанковић, професор из Ниша).

Одређено је да годишња чланарина износи 18 динара, утемељивач је био са прилогом од 350 динара, добротвор са прилогом од 1000 динара док је велики добротвор морао приложити 10.000 динара благајни. Чланарина се уплаћивала благајнику Срети Стефановићу у књижари Милана Андрића у Нишу.

Програм рада Обласног одбора Јадранске страже у Нишу састојао се из 10 тачака :

1. Најактивнији рад у прикупљању чланова и ширењу идеологије Јадранске страже;

2. Оснивање месних одбора и повереништава где их нема, а нарочиту пажњу обратити организацији подмлатка;

3. Пригодним предавањима, књигама и брошурама будити интерес и стварати љубав према нашем мору и идеологији Јадранске страже;

4. Посветити велику пажњу изградњи летовалишта на мору, ради чега је и установљен фонд, где улазе сви члански улози од подмлатка;

5. По могућству радити на организацији излета на море;

6. Расписивање конкурса и давање награда за израду књига, брошура и темата у духу идеологије Јадранске страже;

7. Ревизија месних одбора и повереништава и што чешћи контакт са њима;

8. Обилазак осталих места на нашој територији, ради оснивања одбора, имајући у виду и културнија села;

9. Посветити велику пажњу питањима одашиљања деце на море;

10. Сарадња Јадранске страже са Соколима.⁴⁷¹

Главни одбор Јадранске страже у Нишу организовао је између два светска рата, забаве са игранком у циљу прикупљања прилога за јачање пропагандне делатности Јадранске страже. Прва таква игранка организована је 2. фебруара 1923. године у Официрском дому. Главни одбор Јадранске страже је добио бесплатно на коришћење Официрски дом, а самој забави је присуствовала интелектуална елита тадашњег Ниша. На приредбама су извођене родољубиве и патриотске песме, музику је обезбеђивала војска, те је

⁴⁷¹ ИАН, ЈАС, *статут Јадранске страже у Нишу*

председник нишког одбора Јадранске страже тражио од Министра војске и морнарице у Београду, да се ослободи таксе за свирање војне музике на њиховим приредбама.

Један од видова прикупљања средстава у фонд друштва било је и организовање лутрије, новац прикупљен куповином срећки скупљан је у фонд Јадранске страже за организовање летовања на мору за своје чланове.

Јадранска стража је ширила идеје о вредности мора и у нишким школама тако што је за ученике организовала пројекције два филма у биоскопу Европа: "Слике из нашег поморског живота" и "Наша ратна морнарица". После ових пропагандних филмова, стручна предавања је држао поручник фрегате Божо Мартинец о важности наше трговачке и ратне морнарице. Због великог интересовања за ове филмове и предавања, пројекције су организоване два пута дневно у термину од 15 до 16 часова и од 17 до 18 часова. Такође, у сарадњи са нишким гарнизонам, војницима је бесплатно организована пројекција филма.

Морнарички дан, 1. јун, у Нишу се обележавао свечано захваљујући акцији Јадранске страже која је направила програм у коме је учествовао и један морнарички вод из Београда. Прослави Дана морнарице 1924. године присуствовао је поручник фрегате Зденко Папеж, 2 подофицира и 22 морнара. Низом манифестација обележен је овај празник : програм је почео у 11 сати одавањем поште умрлим члановима, дефилеом кроз варош, да би увече била организована забава на коју су почасну стражу давали морнари из

Београда. Прослава је завршена свечаним пријемом нових чланова и ватрометом.⁴⁷²

У Загребу је 3. и 4. новембра 1924. године одржан састанак свих делегата Главних одбора Јадранске страже у већници Трговачке и Обртничке коморе. Делегате нишког Главног одбора представљао је секретар Александар Донковић који је изнео реферат о положају Јадранске страже у Нишу. На конференцији у Загребу усвојено је неколико промена правилника, као и планови за даљу пропаганду у циљу јачања поморске свести. Јадранска стража је и следеће 1925. године крајем децембра организовала прославу на којој су скупљани хуманитарни прилози и читани реферати о значају Јадранског мора.⁴⁷³

Управа обласног одбора је на редовној седници 1926. године за свог председника изабрала Војислава Николића, великог жупана, за потпредседника потпуковника Димитрија Милутиновића и за секретара је изабран Бруно Ловрић, католички свештеник и уредник листа Нишка слободна трибуна.

Главни одбор Јадранске страже у Нишу организовао је маја 1926. године излет на Јадранске море. Приликом организовања ове екскурзије, нишки одбор је писао централи у Сплиту тражећи да се направи мала брошура о местима кроз које ће излетници проћи, као и око цене карата јер чланови Јадранске страже у Нишу припадали су свим

⁴⁷² ИАН, ЈАС, Главни одбор ЈАС Ниш, 1. 6. 1924., бр. 122

⁴⁷³ Нишки гласник, бр. 152, Ниш, 20. децембар 1925, стр. 2.

слојевима становништва. Излетнике су предводили Никола Милосављевић и Ђока Димитријевић, индустријалац из Ниша.

Према извештају за 1926/27. годину у Нишу је Јадранска стража имала 332 члана. Чланова добротвора било је 7, чланова утемељивача 35, чланова помагача 100 и редовних чланова 190. На конгресу у Сарајеву 1929. године изнети су подаци о броју чланова, тако да је Обласни одбор у Нишу имао 547 чланова, док је укупно у Краљевини Југославији био је 33.397 чланова Јадранске страже.⁴⁷⁴ На конгресу су допуњена правила Јадранске страже, одлучено је да се као дан Јадранске страже слави 7. септембар датум рођења престолонаследника Петра II Карађорђевића.⁴⁷⁵

Број чланова се четири пута повећао у Нишу за десет година постојања. По подацима обласног одбора које су послали у Сплит 1935. године, у Нишу је било 1282 члана, 46 помагача, 35 утемељивача, 15 добротвора и 3 велика добротвора.

Једна од активности Јадранске страже у Нишу било је омасовљавање интереса за Јадран код омладине. Правила за организацију школске омладине Јадранске страже одобрио је 30. децембра 1933. године и министар просвете Краљевине Југославије. Одлуком управе обласног одбора Јадранске страже у Нишу за вођу целокупног подмлатка Јадранске страже на територији нишког Обласног одбора изабран је Сава

Димитријевић, школски надзорник и потпуковник у резерви.

Највећи успех Јадранска стража постигла је при Мушкој гимназији где је било 800 чланова. Подмладак Јадранске страже основан је 20. октобра 1935. године а за надзорног наставника постављен је Младен Маринковић. Овај се подмладак нарочито истицао у својим радовима, пишући песме, приповетке, правећи од картона и других материјала чамце, хидроавионе, једрењаке итд. Подмладак при Женској гимназији основан је 1925. године, за надзорног наставника постављена је Десанка Ганчевић (укупно 185 чланова). Подмладак при Државној трговачкој академији основан је 24. фебруара 1934. године и бројао је 80 чланова, надзорни наставник био је професор Звонимир Хампрел. При Железничкој занатској школи подмладак Јадранске страже основан је 17. децембра 1931. године где је било учлањено 119 чланова, а надзорни наставници били су Душан Илић и Миодраг Милојковић. Подмладак при Женској занатској школи основан је 1934. године после предавања Саве Димитријевића, бројао је 180 чланова, надзорни наставник Јелена Николић, учитељица. Један од активнијих у Јадранској стражи био је Сава Димитријевић, који је на својим предавањима радио на омасовљавању чланства. Он је 1934. године написао књигу *Завет Јадрану* коју је штампана у штампарији "Св. Цар Константин" у Нишу. Ова књига богата илустрацијама, као и текстовима који говоре о значају мора

⁴⁷⁴ ИАН, *Извештај са конгреса Јадранске страже у Сарајеву, 1929, стр. 14.*

⁴⁷⁵ ИАН, *исто, 4.*



Завет Јадрану

и јачању љубави према морнарици. Књига *Завет Јадрану* почиње реченицом: *Заветујемо се, да ћемо свом снагом наших младалачких снова и заноса љубити, чувати и бранити наш лепи плави Јадран...* Један део у књизи посвећен образовању омладине у фашистичкој Италији. Сава Димитријевић наводи систем омладинске предвојничке обуке у Италији. Од свог оснивања Јадранска стража је у многобројним примерима покушала да у својој организацији унесе идеје из многобројних морнаричких организација, пре свега из Италије, као суседне земље која је имала политичких аспирација на делове Југословенске територије. Једна од тих идеја била је и прослава морнаричког дана, јер је фашистичкој

Италији постојао такође исти празник, као и празници типа: дан земљорадника, дан планинара, дан за морнарицу...⁴⁷⁶

У основним школама у Нишу такође је вршен упис у омладину Јадранске страже, број уписаних ученика по школама износио је 423 омладинца. Школа "Краљ Александар имала је 80 чланова, школа "Свети Сава 81, школа "Црвени Крст" 38, школа "Његош" 52, школа "Краљ Петар" 103, школа у Кнез Селу 32 и школа у Паси Пољани 37 чланова.⁴⁷⁷

Подмладак Јадранске страже одржавао је редовне састанке, на којима су читани радови ученика, нпр. "Омладина Јадранске страже", рад Данице Мирковић, "Развијање љубави према нашем мору", рад Миливоја Илића, ученика 5. разреда. Гласило подмлатка Јадранске страже било је "Гласник подмлатка".⁴⁷⁸

Проблем са зградом и смештајем Јадранска стража у Нишу је решила почетком новембра 1930. године, узевши под закуп локал у згради Ђоке Јовановића под кирију у износу од 400 динара, са изнајмљеним пословним простором. Ангажовали су и пословног секретара Тићу Мијатовића, средског начелника у пензији за плату од 600 динара месечно.

На првој седници одржаној 1932. године за председника обласног одбора Јадранске страже изабран је ђенерал Милојко Јанковић, тадашњи командант Моравске дивизијске

⁴⁷⁶ ИАН, *Извештај са конгреса Јадранске страже у Сарајеву, 1929, 4.*

⁴⁷⁷ ИАН, ЈАС, *Извештај о раду подмлатка ЈСа у Нишу, док. Бр. 3.*

⁴⁷⁸ ИАН, Исто, ЈАС, док. Бр. 4.

области), син прослављеног ђенерала Боже Јанковића. За потпредседника је изабран Александар Слеччевић а за чланове управе Милорад Чавдаревић, председник општине, Бора Ристић, Михајло Милинковић и Сава Димитријевић. За секретара изабран је Тића Мијатовић. Ђенерал Милојко Јанковић је обављао и функцију председника одбора Народне одбране у Нишу.

Ђенерал Милојко Јанковић је обављао функцију председника мање од једне године јер је добио формацијски премештај у други град. На седници од 14. марта 1933. године за новог председника изабран је ђенерал Бора Ристић, а изабрана су и два потпредседника, Александар Слеччевић и Сава Димитријевић. Одлучено је и да од 1933. године почињу са радом 4 секције Јадранске страже: пропагандна секција, финансијска секција, приређивачка секција и излетничка секција. Секције су предводили истакнути чланови Јадранске страже у Нишу.⁴⁷⁹

Почетком 1934. године основан је фонд "Дом на Јадрану" и сав члански улог подмлатка се уносио у тај фонд, који је на крају 1935. године износио 13 хиљада динара. Прво летовалиште на Јадрану отворено је за Железничку занатску школу у дому Јадранске страже крај Сплита (30 чланова летовало је 20 дана обишавши Сплит, Трогир, Макарску и Метковиће). Подмладак Јадранске страже у Нишу узимао је учешће и на омладинским слетовима. На једном од таквих

слетова у Љубљани учешће је узело и 30 нишких омладинаца.

Према подацима Јадранска стража је од оснивања до 1934. године одржала 21000 предавања, око 3500 разних приредби, вечера и забава. Помогла је у извођењу 1200 екскурзија са око 45000 људи, 11000 ђака, приредила је око 50 поморских изложби за пропаганду мора. Издала ревију *Јадранска стража* у 1256000 примерака, омладински лист издала у 250000 примерака. Издала 333000 календара и 125000 пропагандних брошура.⁴⁸⁰

Један гест нишког рентијера Николе Милосављевића званог "Брензер" остаће забележен као интересантан. На седници 25. јуна 1935. године своје три куће и један локал на углу Вождове улице и Поенкарове број 40 тестаменом је завештао обласном одбору Јадранске страже у Нишу после своје смрти. После своје одлуке Никола Милосављевић је добио велику плакету утемељивача друштва Јадранска стража и по наредби Саве Димитријевића, слике Николе Милосављевића и његове жене Милице су урамљене и постављене у канцеларији код председника одбора Јадранске страже.⁴⁸¹

На редовној годишњој скупштини Обласног одбора Јадранске страже из Ниша, одржане у Крушевцу 15. марта 1936. године, изабран је за председника обласног одбора Сава Димитријевић, сменивши дотадашњег председника Александра Слеччевића.

⁴⁷⁹ ИАН, ЈАС, Записник Управног одбора, 30. марта 1933., док. бр. 64.

⁴⁸⁰ Сава А. Димитријевић, *Завет Јадрану*, Ниш, 1934, 48.

⁴⁸¹ ИАН, ЈАС, Записник Управног одбора, 25. јуна 1935., док. бр 44.

За секретаре су избрани Велизар Цемовић и М. Петковић, а за благајника је изабран Исак Бехара.



Сава Димитријевић

Акцију прикупљања прилога за подизање дома на Јадрану пратила је и нишка штампа. У Ревизији из 1937. године председник Јадранске страже Сава Димитријевић је објавио чланак о значају дома на Јадрану: "Родољуби! Помозите својој омладини да до свог Дома на Јадрану дође! Апел, који овим на Вас чинимо нек уроди обилатим плодом. Жртвујте ма и најмањи прилог и 10. јуна на Спасов Дан спустите у касицу Јадранске страже у уверењу да помажете свету ствар. Сви су обласни одбори подигли своје Домове на Јадрану где њихова омладина и чланство у својим сопственим просторијама по потреби налазе најповољније услове за своје лечење, одмор и забаву. Не дозволите да горди Ниш остане међу последњима. Помажући акцију и напоре наше омладине помажете саме себе и дајете потребне снаге за просперитет нашег народа и наше отаџбине. Апелујући на Вашу свест, на Вашу љубав и Ваше родољубље

Ми очекујемо Ваше прилоге поздрављајући Вас са *Чувајмо Југославију, чувајмо наше Море*". – Сава А. Димитријевић.⁴⁸²

Оснивање одбора Јадранске страже у суседним градовима

У Алексинцу је 26. септембра 1924. године основан одбор Јадранске страже. За председника одбора Алексинац изабран је професор српског језика Аранђел Јотић, директор Алексиначке гимназије од 1922. до 1926. године, за потпредседник изабран је адвокат Милан Ј. Николић, за секретара изабран је судија окружног првостепеног суда Синиша Боди и за одборнике су избрани: трговац Милан Јовановић,; књиговођа алексиначке банке Јован Миливојевић и Љубиша Стојановић. О оснивању одбора Јадранске страже у Алексинцу обавештена је јавност путем штампе.

Алексиначки огранак Јадранске страже је био активан, стално су организована предавања у алексиначким основним и средњим школама, као и у селима Катуну, Житковцу и Краљеву са приказивањем дијапозитива на тему "Сплит и његова околина".

На редовној седници од 7. марта 1926. године за председника одбора у Алексинцу изабран је адвокат Стеван Бабовић, за благајника је изабран Аранђел Димитријевић и за секретара Боривоје Андрејевић. Да је акција Јадранске страже успела у алексиначком крају види се и у писму Стевана Бабовића великом жупану Војиславу Николићу који је био

⁴⁸² Ревизија, бр. 22., Ниш, 23. јуни 1937. год, 3.

председник одбора у Нишу. Алексиначки одбор је тражио од Главног одбора у Нишу да им пошаљу 400 комада чланских картица. На крају писма Бабовић поручује Војиславу Николићу: "Гледај ово молим те да учине одмах док је ствар још врућа".⁴⁸³

Подмладак Јадранске страже у Алексинцу бројао је 362 омладинца. При Учитељској школи у Алексинцу било је 80 омладинаца чланова Јадранске страже, при Мушкој гимназији у Алексинцу за надзорног наставника постављен је професор Баро Вукасовић са 257 чланова Јадранске страже и при основној школи у селу Катуну, где је надзорни наставник био Светислав Димитријевић, било је 30 чланова.

До краја 1924. године у Нишком срезу основано је десет повереништва и за поверенике постављени су: за Сићево Петар Вујић, учитељ; за Горњи Матејевац Димитрије Митић, учитељ; за Гацин Хан Момчило Поповић, учитељ; за Велики Вртоп Живојин Митић, учитељ, за Каменицу Драгољуб Петровић, учитељ; за Малошиште Јованка Николић, учитељ; за Миљковац свештеник Лаза Ђорђевић; за Доњу Студену Војислав Чешљаревић, учитељ; за Хум Илија Стојиљковић, учитељ и за Поповац Милутин Вуковић, учитељ.

Свим повереницима су издата упутства, правила, формулари и декрети о постављењу. Сви извештаји повереника прикупљали су се у један опширни извештај о стању одбора у Нишком срезу.

У Цариброду је 2. јануара 1924. године на збору грађана основан одбор Јадранске страже, за председника изабран је трговац Тодор Брзак, за потпредседника кафеџија Алекса Врдловски и за секретаре директор гимназије у Цариброду Димитрије Аранђеловић и Стеван Николић, председник општине. За три месеца рада одбор у Цариброду је уписао 65 редовних и 6 помажућих чланова. Од оснивања Одбор је успео да приреди једну приредбу 6. априла 1923. године у циљу прикупљања средстава, на приредби је остварен завидан приход, а професор Донковић је одржао једно успешно предавање о значају деловања Јадранске страже. Недуго после оснивања долази до привременог гашења одбора у Цариброду.

Обласни одбор Јадранске страже у Цариброду обновио је рад 8. марта 1928. године, јер су ранији представници добили премештај у друге градове. За председника новог Управног одбора Јадранске страже у Цариброду изабран је Петар Гашић, трговац из Цариброда, за потпредседника изабран је артиљеријски капетан Мирослав Шевковић, за секретара Стеван Николић, председник општине и благајник Петко Игић, студент.

У Сокобањи је за председника пододбора изабран протојереј Тодор Никодијевић, за потпредседника је изабран школски надзорник Димитрије Поповић. За секретара је постављена учитељица г-ђица Коса

⁴⁸³ ИАН, ЈАС, записник Управног одбора, 1924. год, 1-8.

Недељковић и за благајника трговац Велимир Миленковић.⁴⁸⁴

Конференцијом од 27. јануара 1924. године у Житковцу долази до оснивања пододбора у Моравском срезу. На конференцији којој су присуствовали виђенији Житковчани изабран је за председника пододбора Божа Павловић, срески начелник, а за секретара изабран је Светислав Стојадиновић. Главни одбор из Ниша послао је пододбору у Житковац правила, упутства, формуларе и све што је било потребно да би заживела идеја Јадранске страже у овом моравском крају.

Пододбор у Сврљигу основан је на конференцији одржаној 4. маја 1924. године. На конференцији изабран је за председника пододбора начелник среза Никола Радивојевић, начелник финансијске управе Крста Живановић, трговац Живојин Петковић и председник општине Сврљиг Тихомир Милутиновић.⁴⁸⁵

Од 1930. године долази до промена у разграничењу обласних одбора, тако да су од обласног одбора Приштине у састав нишког обласног одбора ушли градови: Прокупље, Куршумлија, Лебане, а од обласног одбора Враћа у састав нишког ушла је Сурдулица. Овим померањем граница нишка Јадранска стража проширила је границе свог деловања и укључила нове градове у ширење својих идеја.

Прослава дана Јадранске страже 14. јуна 1931. године у Нишу

У одбор за припрему прославе дана Јадранске страже у Нишу биле су укључене све институције и пуно виђенијих Нишлија. Одбор је био подељен у шест секција, у свакој секцији је било по неколико чланова управе који су руководили и давали иницијативу. Програм прославе дана Јадранске страже почео је у суботу 13. јуна када је у Саборној цркви одржан помен преминулим члановима Јадранске страже. На помену је чинодејствовало осам свештеника на челу са протојерејима Николом Недељковићем и Павлом Стојановићем, док је певачко друштво Бранко учествовало у опелу. Поред чланова обласног одбора, помену су присуствовали и председник општине Милорад Чавдаревић и униформисана чета подмлатка Јадранске страже.

У недељу 14. јуна кроз Ниш је пре подне прошла поворка од неколико хиљада људи. На челу поворке је ишла соколска коњица, за њом војна музика, Соколско друштво Ниш, три сеоске соколске чете: Сићево, Доњи и Горњи Матејевац, за њима скаути из Ниша, Лесковца и Пирота. Иза њих целокупна управа обласног одбора са делегатима месних одбора из Параћина, Прокупља, Пирота и Беле Паланке, на челу са председником обласног одбора, пешадијским ђенералом Александром Даскаловићем и председником општине Милорадом Чавдаревићем као гостом.

Иза управе ишао је импровизовани ратни брод "Престолонаследник Петар", монтиран на аутомобилу, у пратњи

⁴⁸⁴ *Нишка слободна трибуна*, бр. 265, Ниш, 12. јун 1928, 1.

⁴⁸⁵ *ИАН, ЈАС, записник, 1924. год, 1-8.*

соколаца морнара са веслима и морнарском посадом. Брод је израђен специјално за ову прилику у железничкој радионици, брод је био дугачак 12 метара, широк 4,5 метара, са импровизованих 8 далекометних топова и 12 мањих топова. Конструктор брода био је инжењер Тихомир Павловић и Јевта Петровић, пословођа Железничке радионице. Иза брода ишла је чета подмлатка Јадранске страже основних школа под вођством учитеља Добривоја Петковића. На крају поворке ишли су представници свих хуманитарних, витешких, културних и националних организација, ученика основних школа, Трговачке академије, Железничке школе и других.



Кроз Ниш

Поворка је продефиловала улицама: Краљице Марије, Бријановом, Вождовом, Лешјаниновом, Кнегиње Љубице, преко Трга кнеза Михаила, улицом Краља Александра, Обреновићевом до Трга краља Милана, поворка се зауставила на Тргу краља Милана. Са брода је председник одбора ђенерал Александар Даскаловић захвалио грађанству, а потом је професор Светислав Баница одржао говор. По

завршеном говору, војна музика је интонирала химну што је означило и крај прославе у центру Ниша.

Поподне је брод скинут са камиона и спуштен у Нишаву где је било дозвољено знатижељним Нишлијама да разгледају брод. Током вечерње прославе на кеју, леп утисак је остављао гвоздени мост на Нишави који је био цео осветљен лампионима. За то време на кеју је свирала музика и био је све време отворен бифе, прослава је трајала до поноћи.⁴⁸⁶

Јадранска стража је имала приход на овој прослави од 43.281 динара. Велику помоћ приликом организовања прославе имали су од нишке општине и Милорада Чавдаревића који је помогао целу манифестацију.⁴⁸⁷

Једна од акција нишког одбора Јадранске страже била је и пропаганда преко медија, пре свега Нишких новина које су тада излазиле. У Нишкој слободној трибуни бр. 517 од 14. јуна 1931. године изашао је чланак под насловом "Важност и лепоте нашега Јадрана". У том чланку, стоји ово: "Италијани су бацили око на Далмацију и они би да је присвоје, да је отму и ако је она и по прошлости и по народности и по идеологији само југословенска и балканска."

У истом броју на трећој страни изашао је чланак под насловом "Наш Јадран". Спорни текст је гласио: "Политичари су истина наишли модус да изравнају ствар и извршили су разграничење али је с обе стране

⁴⁸⁶ Сава А. Димитријевић, *Завет Јадрану*, Ниш, 1934, 66.

⁴⁸⁷ ИАН, ЈАС, *Извештај са прославе дана морнарице у Нишу*

кривудавае границе у душама народа остао спор".

Због ових чланака огласило се Државно тужилаштво у Нишу да лист Нишка слободна трибуна својим ставовима тенденциозно ствара нездраве односе између наше земље и италијанског народа са друге стране. Стога на основу члана 21. закона о штампи забрањено је растурање листа Нишка слободна трибуна бр. 517 од 14. јуна 1931. године. Ово решење је дато и Управи полиције да конфискује све бројеве Нишке слободне трибуне и да на уништење тужилаштву.

Следеће 1932. године, прослава Дана морнарице обележена је скромније. Организована је прослава увече у дворишту Соколане. Прослава је почела увече, у дворишту био је постављен импровизовани брод осветљен лампионима. Председник обласног одбора Милојко Јанковић је поздравио госте и одржао говор о значају Јадранске страже. На прослави дана морнарице позвани су поред виђенијих Нишлија и чланице друштва: Кнегиња Зорка, Кнегиња Љубица, Кола српских сестара, Српске мајке и Женске подружнице.⁴⁸⁸

Убиство краља Александра у Марсеју 1934. године изазвало је велику жалост у Нишу. Цео град је био окићен црним барјацима и заставама на пола копља. Обласни одбор Јадранске страже је послао своја два делегата на сахрану краља Александра 18. октобра у Београд. Делегацију су чинили Александар

Слепчевић, као председник нишког одбора Јадранске страже и Антоније Бачић. У Нишу је организована комеморативна седница у просторијама Јадранске страже, која је за ту прилику била прекривена црним драперијама и црним столњацима. Сава Димитријевић је изнео свој реферат о почившем краљу Александру и истакао задатак који је пред свима: да чувамо Југославију и Јадранско море. Комеморацији су присуствовали сви чланови Управног и Надзорног одбора Јадранске страже у Нишу.⁴⁸⁹

Своју активности у Нишу Јадранска стража у Нишу била је активна до почетка Априлског рата 1941. године када долази до гашења ове витешке и патриотске организације. У историји међуратног периода Ниша остаће упамћена као организација која се залагала за интересе Краљевине Југославе и гајила велику љубав према Јадранском мору. Јадранска стража је можда једина организација између два светска рата која је подједнако међу члановима имала заступљене Србе, Хрвате и Словенце.

⁴⁸⁸ ИАН, ЈАС, Записник Управног одбора, 30.6.1932., док. 70.

⁴⁸⁹ ИАН, ЈАС, Записник са комеморативне седнице, 12. 11. 1934. год, док. бр. 101.